

DOI 10.31558/2307-2318.2020.4.15

УДК 338.432

JEL: O13, O52, P52, Q10, Q17

Хорошун Ю.В.,
аспірантка (PhD),

Черкаський державний технологічний університет,
boretsk@ukr.net

СТАН І ТРЕНДИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА СВІТОВИЙ ВИМІР

Визначено стан та тренди розвитку аграрного сектору української економіки у контексті світових тенденцій. Дослідження спирається на результати аналізу окремих індикаторів розділу «Сільське господарство і розвиток сільських територій» бази даних Світового банку за період 1991-2019 років. Проаналізовано рівень та динаміку значень таких індикаторів: питома вага валової доданої вартості аграрного сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни; питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці; обсяг земель сільськогосподарського призначення у відсотках до загальної площі земель держави; обсяг лісовкритих земель у відсотках до загальної площі земель; частка розораних земель (ріллі) у відсотках до загальної площі земель; кількість гектарів розораних земель (ріллі) у розрахунку на одну особу населення країни; кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), що припадає на 100 квадратних кілометрів ріллі; кількість витрачених кілограмів добрив на один гектар ріллі; врожайність зернових (кілограмів з одного гектару); індекси виробництва продукції тваринництва, рослинництва та продукції харчування; питома частка сільського населення від загальної чисельності населення країни; питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі експорту товарів та у загальному обсязі товарного імпорту. Відібрані для аналізу індикатори поділено на декілька груп: індикатори для визначення місця, ролі та масштабів аграрного сектору в економіці країни; індикатори для характеристики наявних земельних ресурсів аграрного сектору; індикатори для відображення рівня розвитку застосовуваних технологій; індикатори для визначення результативності діяльності і динаміки розвитку агросектору. Для порівняльного аналізу індикаторів стану та розвитку аграрного сектору економіки України використані середньосвітові значення відповідних індикаторів, індикаторів окремих країн Європейського Союзу (Німеччина, Франція, Польща, Болгарія), а також деяких країн – колишніх республік СРСП (Білорусь, Грузія і Казахстан). Динаміка індикаторів аграрного сектору в Україні в основному лежить в руслі світових трендів. Специфікою українського аграрного сектору в період 2016-2019 років, в порівнянні з іншими країнами, є: значна частка валової доданої вартості сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни (9,01%); доволі значна частка робітників з числа зайнятих в економіці (14,48%); розміри часток сільгоспугідь та ріллі у загальній площі земель – практично найбільші в Європі та світі (71,67% і 56,58%, відповідно).

Ключові слова: аграрний сектор, національна економіка, тренди розвитку, індикатори Світового банку, сільське господарство

Табл. – 15, Літ. – 10

Постановка проблеми. Підвищення світового попиту на продовольство за рахунок збільшення чисельності населення планети, підвищення рівня життя в країнах, що розвиваються, зміна структури споживання в поєднанні зі зниженням площ родючих ґрунтів створюють передумови для зростання цін на продукцію сільського господарства в найближчій перспективі та зумовлюють привабливість українського аграрного комплексу. Географічне положення, кліматичні особливості, відносно невисока вартість робочої сили наразі у сукупності сприяють активному розвитку цього сектору української економіки. [1, с. 63].

Агросектор України сьогодні є однією з небагатьох галузей економіки, яка, незважаючи на кризові явища в економічній і політичній сфері, військову агресію на сході країни та окупацію Криму, демонструє достатню стабільність і навіть повільне зростання впродовж останніх декількох років. За даними Державної служби статистики України, індекс обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в 2019 році (у відсотках до попереднього року) становить 101,4% [2, с. 38]. За підсумками 2019 року, на вид економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» припадає (у відсотках до загального підсумку за всіма видами економічної діяльності): 18,2% зайнятого в економіці населення та 8,7% найманих працівників; 9,5% капітальних інвестицій, 4,2% основних засобів (вартості) та 1,4% прямих інвестицій (обсягу акціонерного капіталу); 10,5% створеної валової доданої вартості [2, с. 20-25; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місця і ролі, стану і тенденцій, проблем і перспектив розвитку аграрного сектору в національній і світовій економіці знаходяться у центрі уваги провідних сучасних науковців. Месель-Веселяк В. та Федоров М. аналізують «сучасний стан виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та його ефективність в контексті визначення стратегічних напрямів розвитку аграрного сектору економіки України» [4]. Нелеп В. досліджує «тенденції розвитку сільського господарства та його основних галузей, організаційно-правових форм господарювання на селі в Україні порівняно з країнами світу з метою обґрунтування перспектив зростання виробництва й експорту продукції агропродовольчого комплексу України» [5]. Присяжнюк М. та Саблук П. для реалізації завдань перспективного розвитку аграрного сектору економіки України вивчають теоретичні, методичні та практичні аспекти їх вирішення [6]. Вплив процесів інституціоналізації в аграрній сфері та транснаціоналізації аграрного сектору економіки держави на розвиток аграрного комплексу України вивчають Пасхавер Б. та Шубравська О. [7].

Дослідження проблем розвитку аграрного сектору національної економіки потребує постійного моніторингу та оновлення статистичної бази, що актуалізує подальший аналіз індикаторів стану та динаміки зазначеного сектору економіки України, зокрема у контексті світових трендів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення та аналіз основних індикаторів (показників та критеріїв) сучасного стану та тенденцій розвитку аграрного сектору в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Для визначення стану аграрного сектору української економіки та для порівняння його з іншими країнами доцільно проаналізувати деякі індикатори статистичної бази Світового банку, насамперед з числа тих, що містяться в розділі «Сільське господарство і розвиток сільських територій» [8].

Для аналізу використані такі індикатори: 1) питома вага валової доданої вартості аграрного сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни; 2) питома частка

зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці; 3) обсяг земель сільськогосподарського призначення у відсотках до загальної площі земель держави; 4) обсяг лісовкритих земель у відсотках до загальної площі земель; 5) частка розораних земель (ріллі) у відсотках до загальної площі земель; 6) кількість гектарів розораних земель (ріллі) у розрахунку на одну особу населення країни; 7) кількість витрачених кілограмів добрив на один гектар ріллі; 8) кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), що припадає на 100 квадратних кілометрів ріллі; 9) врожайність зернових (кілограмів з одного гектару); 10) індекс виробництва продукції тваринництва; 11) індекс виробництва продукції рослинництва; 12) індекс виробництва продуктів харчування; 13) питома частка сільського населення від загальної чисельності населення країни; 14) питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі експорту товарів та 15) питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного імпорту (табл. 1 – табл. 15) [8].

Відібрані для аналізу індикатори (перелічені та пронумеровані вище) можна умовно поділити на декілька груп: індикатори, що характеризують місце, роль та масштаби аграрного сектору в економіці країни (індикатори 1, 2, 14 і 15); індикатори, що характеризують наявні земельні ресурси аграрного сектору (індикатори 3, 4, 5 і 6); індикатори, що відображують рівень розвитку застосовуваних технологій (індикатори 7, 8 і 9); індикатори, що відображують результативність діяльності і динаміку розвитку агросектору (індикатори 10, 11, 12 і 13).

Для порівняльного аналізу індикаторів стану та розвитку аграрного сектору економіки України [8; 9] застосовані середньосвітові значення відповідних індикаторів, індикаторів країн Європейського Союзу (зокрема Німеччина, Франція, Польща, Болгарія), а також деяких колишніх республік СРСР (Білорусь, Грузія і Казахстан).

Головним недоліком обраної для аналізу бази індикаторів, а точніше інформаційної бази даних Світового банку, є те, що деякі індикатори цієї бази мають різний період статистичних спостережень. Так, наприклад, значення таких індикаторів, як «питома вага доданої вартості аграрного сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни», «питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці», «питома частка сільського населення у загальній чисельності населення країни», «питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі експорту товарів», «питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного імпорту» відстежені та представлені за період 1990-2019 роки. Індикатор «врожайність зернових» спостерігався та відображений за період 1990-2017 роки, індикатор «кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), що припадає на 100 квадратних кілометрів ріллі» – за період 1990-2009 роки. Всі інші індикатори інформаційної бази даних Світового банку (що використані в цьому дослідженні) відображені за період 1990-2016 роки. Періоди спостережень відрізняються і по окремих країнах, а в деяких випадках інформація взагалі відсутня (в таблицях 1-15 про це свідчить позначка «н.д.» – немає даних).

Динаміка значень одного з основних індикаторів, що характеризують місце, роль та масштаби аграрного сектору в економіці країни, представлена в таблиці 1. Питома вага валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарств в обсязі валового внутрішнього продукту України в 1991 році була доволі високою, як і в більшості республік колишнього СРСР того періоду, та становила 24,61%. З числа обраних для порівняння країн, що як республіки входили до складу колишнього Радянського Союзу, більшу (порівняно з Україною) питому частку аграрного сектору в

економіці мала Грузія (26,56%), частку менше українського рівня – Білорусь (22,22%). Питома вага валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарств в обсязі валового продукту в країнах Євросоюзу в 1991 році в середньому становила 2,76, а в середньому в країнах світу – 15,39%. Станом на 2019 рік значення індикатору, який аналізується, скоротилось по всіх досліджуваних країнах: до 3,27% у світі, до 1,62% – в країнах Євросоюзу. Для України значення індикатору скоротилось до 9,01% (майже у 3 рази), але за підсумками 2019 року питома частка аграрного сектору в економіці України є найбільшою серед країн, обраних для порівняння.

Таблиця 1

Питома вага валової доданої вартості аграрного сектору (сільського, лісового та рибного господарств) в обсязі валового внутрішнього продукту країни, відсотків

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Болгарія	15,39	9,22	10,97	7,28	4,01	4,64	4,41	4,48	4,52	4,02	4,02	4,03	3,37	3,24
Білорусь	22,22	15,77	12,10	8,52	8,89	8,00	8,13	6,81	7,30	6,28	6,90	7,57	6,59	6,78
Німеччина	1,10	1,00	0,99	0,73	0,80	0,91	0,85	0,94	0,90	0,68	0,70	0,83	0,66	0,72
Франція	2,61	2,44	2,10	1,68	1,60	1,65	1,63	1,46	1,56	1,61	1,44	1,54	1,65	1,60
Грузія	26,56	н.д.	20,60	14,77	8,45	9,13	8,18	8,62	8,53	7,81	7,30	6,24	6,76	6,50
Казахстан	н.д.	12,33	8,11	6,37	4,51	4,99	4,29	4,50	4,33	4,71	4,56	4,52	4,40	4,47
Польща	н.д.	5,58	3,13	2,92	2,86	3,09	2,91	3,09	2,85	2,37	2,54	2,87	2,34	2,35
Україна	24,61	13,77	14,49	9,13	7,45	8,20	7,82	8,79	10,15	12,06	11,73	10,19	10,14	9,01
Європейський Союз	2,76	2,94	2,36	1,80	1,63	1,71	1,70	1,75	1,72	1,67	1,62	1,71	1,64	1,62
Світ	15,39	7,60	4,86	4,06	3,66	3,70	3,64	3,69	3,59	3,52	3,48	3,44	3,27	н.д.

Джерело: побудовано автором за даними Світового банку) [тут і далі джерело 8]

Ще одним важливим індикатором, що дає уявлення про масштаби аграрного сектору в економіці країни, є питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці (табл. 2).

Таблиця 2

Зайнятість у сільському господарстві (за оцінкою МОП), відсотків від загальної чисельності зайнятих

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Болгарія	19,54	16,80	13,20	8,94	6,82	6,78	6,44	6,66	7,01	6,86	6,75	7,01	6,58	6,39
Білорусь	16,41	16,12	14,84	12,82	11,03	10,77	10,51	10,21	9,94	9,70	9,73	10,70	11,31	11,02
Німеччина	3,50	3,17	2,64	2,37	1,65	1,64	1,56	1,45	1,43	1,39	1,31	1,28	1,25	1,21
Франція	5,74	4,89	4,14	3,64	2,91	2,91	2,92	3,08	2,85	2,74	2,87	2,63	2,51	2,44
Грузія	48,62	48,46	52,17	54,34	48,09	48,62	47,13	47,33	46,06	44,05	43,81	43,13	42,42	41,82
Казахстан	38,68	38,77	36,60	32,41	28,28	26,45	25,54	24,19	20,95	18,01	17,45	16,87	16,26	15,80
Польща	25,57	22,63	18,67	17,38	13,05	12,91	12,58	12,00	11,49	11,53	10,58	10,22	9,62	9,23
Україна	23,92	25,12	25,14	22,14	20,33	20,34	19,89	20,01	14,77	15,26	15,60	15,41	14,87	14,48
ЄС	10,71	10,28	8,97	6,93	5,81	5,60	5,58	5,43	5,29	5,07	4,81	4,70	4,52	4,37
Світ	43,68	41,26	39,97	36,93	33,03	32,00	31,14	30,28	29,41	28,88	28,40	27,81	27,27	26,86

Найбільшого рівня питома частка зайнятих в аграрному секторі від загальної чисельності зайнятих національної економіки серед досліджуваних країн в 1991 році досягла в Грузії (48,62%), в той час як середньосвітовий рівень значення індикатору становив 43,68%, а рівень для країни Євросоюзу в середньому – 10,71%. В Україні в 1991 році питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці знаходилась на рівні 23,92% і була меншою від рівня Казахстану (38,68%), Польщі (25,57%), але перевищувала рівень Болгарії (19,54%), Білорусі (16,41%).

Станом на 2019 рік частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в світовій економіці відносно 1991 року знизилась в 1,74 разу до рівня 26,86%, в країнах Євросоюзу – знизилась в 2,44 разу до 4,37%. Серед досліджуваних країн значення аналізованого індикатору в 2019 році є найбільшим в економіці Грузії (41,82%), доволі високе значення мають також Казахстан (15,80%), Україна (14,48%) та Білорусь (11,02%).

В наступних чотирьох таблицях (табл. 3 – табл. 6) представлено значення та динаміку значень індикаторів, які характеризують наявні земельні ресурси аграрного сектору економіки.

Таблиця 3

Сільськогосподарські угіддя (землі сільськогосподарського призначення), відсотків від загальної площі земель держави

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	55,69	55,72	50,46	48,46	46,54	46,87	47,19	46,01	45,85	46,17	46,25
Білорусь	н.д.	46,04	45,61	44,12	43,85	43,74	43,35	42,93	42,49	42,24	42,04
Німеччина	49,08	49,68	48,91	48,83	47,91	47,97	47,81	47,86	47,94	47,96	47,68
Франція	55,67	55,06	54,44	53,68	52,83	52,74	52,68	52,55	52,54	52,46	52,45
Грузія	н.д.	43,86	43,17	36,26	35,40	35,15	35,04	35,78	34,77	34,80	34,45
Казахстан	н.д.	80,45	79,78	78,63	80,44	80,38	80,38	80,38	80,38	80,38	80,38
Польща	61,23	60,80	60,12	51,92	47,18	48,26	47,45	47,06	47,11	46,93	46,94
Україна	н.д.	72,24	71,47	71,29	71,23	71,26	71,29	71,68	71,66	71,65	71,67
ЄС	47,65	46,61	45,72	43,95	42,54	42,31	42,11	41,81	41,40	41,36	41,07
Світ	39,07	37,39	37,80	37,66	37,40	37,51	37,56	37,54	37,65	37,42	37,43

В світовому масштабі, в 1991 році сільськогосподарські угіддя у середньому займали 39,07% від загальної площі земель усіх держав світу, в країнах Європейського союзу – 47,65%. Найбільше значення аналізованого індикатору в 1995 році спостерігається у Казахстані (80,45%), Україні (72,24%), Польщі (60,80%), а найменше – Грузія (43,86%), Білорусь (46,04%) та Німеччина (49,68%). Впродовж 1991-2016 років значення індикатору у світовому масштабі зменшилось до 37,43%, в Євросоюзі – до 41,07%. Тенденцію до зменшення значення частки сільськогосподарських земель у загальній площі державних земель демонструють всі досліджувані країни: Польща – на 14,26 в. п., Болгарія – на 9,44, Грузія – на 9,41 в. п. Найменше скорочення питомої частки сільськогосподарських земель впродовж 1995-2016 років спостерігається в Казахстані (на 0,07 в. п.) та в Україні (на 0,57 в.п.).

Дані табл. 4 свідчать про загальносвітову тенденцію скорочення питомої частки лісовкритих земель у загальній площі суші: впродовж 1991-2016 років ця частка скоротилась з 31,57% до 30,72%. В країнах Євросоюзу, навпаки, питома частка земель, що вкриті лісами, зросла з 36,55% в 1991 році до 39,60% в 2016 році. Значення аналізованого індикатору в Україні впродовж аналізованого періоду також зросло: з 16,01% в 1991 році до 16,71% в 2016 році.

Питома частка орних земель (земель під зерновими) у загальній площі земель (табл. 5) у світі в 2016 році відносно 1991 року збільшилась до 11,06% (відносно 11,03%), а в країнах Євросоюзу – скоротилась до 24,88% в 2016 році з 28,49% в 1991 році. Значення цього індикатору для України впродовж аналізованого періоду також скоротилось: з 57,45% в 1995 році до 56,58% в 2016 році (як і для майже всіх інших країн, що відібрані для порівняння, за виключенням Німеччини). Загальносвітовою тенденцією впродовж 1991-2016 років є скорочення значення показника кількості гектарів ріллі у розрахунку на одну особу населення країни (табл. 6): в світі кількість

таких гектарів на одну особу скоротилась з 0,23 га в 1991 році до 0,19 га в 2016 році, а в країнах Євросоюзу – з 0,27 до 0,22 гектарів, відповідно.

Таблиця 4

Лісовкриті землі (площа лісу), відсотків від загальної площі суші

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	30,12	30,29	30,51	33,61	34,42	34,58	34,74	34,90	35,06	35,22	35,37
Білорусь	38,84	39,57	40,79	41,59	42,06	42,16	42,25	42,35	42,44	42,53	42,63
Німеччина	32,38	32,45	32,54	32,64	32,73	32,74	32,75	32,72	32,72	32,73	32,69
Франція	26,52	27,14	27,92	28,97	30,00	30,20	30,41	30,61	30,82	31,03	31,23
Грузія	39,60	39,67	39,73	39,90	40,62	40,62	40,62	40,62	40,62	40,62	40,62
Казахстан	1,27	1,26	1,25	1,24	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23
Польща	29,05	29,29	29,58	30,03	30,46	30,53	30,60	30,67	30,74	30,81	30,88
Україна	16,01	16,21	16,41	16,53	16,48	16,52	16,56	16,59	16,63	16,67	16,71
ЄС	36,55	37,23	37,95	38,45	39,05	39,14	39,26	39,34	39,43	39,52	39,60
Світ	31,57	31,46	31,17	31,00	30,87	30,84	30,82	30,79	30,77	30,74	30,72

Таблиця 5

Розорані землі (рілля) у відсотках до загальної площі земель

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	34,93	36,14	31,87	29,21	29,35	29,94	30,55	32,05	32,11	32,33	32,20
Білорусь	н.д.	30,72	30,24	27,32	27,28	27,25	27,21	27,40	27,90	27,97	28,00
Німеччина	33,11	33,90	33,83	34,13	33,98	34,07	33,95	34,04	34,02	33,97	33,67
Франція	32,56	33,19	33,52	33,56	33,42	33,37	33,39	33,43	33,48	33,75	33,52
Грузія	н.д.	11,10	11,41	6,76	5,68	5,43	5,32	5,98	5,26	5,29	4,95
Казахстан	н.д.	12,86	11,17	10,58	10,62	10,81	10,87	10,89	10,89	10,89	10,89
Польща	46,88	46,39	45,69	39,63	35,36	36,24	35,68	35,24	35,69	35,56	35,29
Україна	н.д.	57,45	56,21	56,01	56,06	56,10	56,13	56,58	56,57	56,58	56,58
ЄС	28,49	28,04	27,53	26,27	25,57	25,53	25,62	25,25	25,22	25,01	24,88
Світ	11,03	10,88	10,84	10,87	10,74	10,80	10,87	10,89	10,96	11,03	11,06

Таблиця 6

Розорані землі (рілля) у розрахунку на одну особу населення країни, гектарів

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	0,45	0,48	0,43	0,41	0,43	0,44	0,45	0,48	0,48	0,49	0,49
Білорусь	н.д.	0,61	0,61	0,57	0,58	0,58	0,58	0,59	0,60	0,60	0,60
Німеччина	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,14
Франція	0,30	0,31	0,30	0,29	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28
Грузія	н.д.	0,17	0,19	0,12	0,10	0,10	0,10	0,11	0,10	0,10	0,09
Казахстан	н.д.	2,20	2,03	1,89	1,76	1,76	1,75	1,73	1,70	1,68	1,65
Польща	0,38	0,37	0,37	0,32	0,28	0,29	0,29	0,28	0,29	0,29	0,28
Україна	н.д.	0,65	0,66	0,69	0,71	0,71	0,71	0,72	0,72	0,73	0,73
ЄС	0,27	0,27	0,26	0,24	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,22	0,22
Світ	0,23	0,24	0,23	0,21	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,19	0,19

В Україні спостерігається інша динаміка цього індикатора: в 1991 році на одну особу припадало 0,65 га, а в 2016 році – вже 0,73 га. Зважаючи на те, що питома частка ріллі у відсотках до загальної площі земель в цей період, як з'ясовано раніше, скоротилась, основним чинником зростання показника кількості гектарів ріллі у розрахунку на одну особу можна вважати скорочення чисельності населення держави.

Значення та динаміка значень індикаторів, що, на нашу думку, відображують рівень розвитку технологій, які застосовуються в аграрному секторі економіки, представлено в таблицях 7, 8 і 9.

Таблиця 7

Витрата добрив, кілограмів на гектар ріллі

Країни	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/ 2005, індекс
Болгарія	114	147	81	74	74	102	111	105	97	133	96	109	109	112	126	1,70
Білорусь	136	136	147	168	232	218	237	281	270	304	271	256	215	194	147	0,88
Німеччина	220	220	215	209	194	222	160	181	212	191	199	203	218	202	197	0,94
Франція	211	223	212	192	190	209	152	121	151	141	161	169	168	170	163	0,85
Грузія	33	14	31	53	48	41	38	45	35	122	144	174	159	153	171	3,22
Казахстан	1	1	1	1	1	2	1	2	2	3	4	3	4	4	4	4
Польща	116	129	129	162	159	181	158	147	180	170	178	179	164	174	173	1,07
Україна	16	16	16	17	22	28	33	27	33	39	41	46	45	43	53	3,12
ЄС	158	167	162	154	151	164	134	118	141	137	141	149	151	155	153	0,99
Світ	108	113	116	116	119	126	122	121	131	136	135	137	139	138	141	1,22

Таблиця 8

Врожайність зернових, кілограмів з гектару

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016/ 2005, індекс
Болгарія	3991	3070	2460	3387	4031	4251	3672	4561	4861	4670	4818	5480	1,42
Білорусь	н.д.	2063	1950	2849	2808	3241	3479	3008	3721	3690	3207	3359	1,13
Німеччина	5986	6108	6453	6723	6685	6458	6965	7318	8050	7498	7182	7270	1,07
Франція	6536	6457	7232	6965	7069	6919	7255	7085	7556	7570	5687	6875	0,82
Грузія	н.д.	2151	1369	2012	1271	2201	2186	2201	2033	1960	2517	1979	1,25
Казахстан	н.д.	581	943	998	804	1689	865	1165	1173	1278	1348	1355	1,35
Польща	3191	3022	2535	3233	3584	3430	3705	3804	4268	3728	4034	4200	1,25
Україна	н.д.	2512	1951	2623	2727	3754	3157	4031	4400	4141	4652	4316	1,77
ЄС	4408	4113	4398	4712	4916	5061	4821	5253	5607	5373	5187	5409	1,10
Світ	2898	2792	3089	3313	3592	3710	3620	3824	3892	3939	3967	4074	1,20

Насамперед йдеться про кількість кілограмів внесених добрив (на гектар ріллі) та кількість одиниць сільськогосподарської техніки, зокрема тракторів (на 100 квадратних кілометрів ріллі), а також про ефективність цих засобів у вимірі «врожайність одного гектару» (у кілограмах вирощеної зернової продукції).

За період 2002-2016 років, кількість кілограмів добрив, що у середньому використовується в аграрному секторі на гектар ріллі (табл. 7) в різних країнах світу, зросла з 108 кг в 2002 році до 141 кг в 2016 році. В агросекторі Євросоюзу, навпаки, кількість використовуваних добрив на гектар ріллі впродовж досліджуваного періоду зменшилась: з 158 кг в 2002 році до 153 кг в 2016 році. Україна за цей період збільшила використання добрив в 3,31 разу (з 16 кг на гектар ріллі в 2002 році до 53 кг в 2016 році). Найбільше зростання значення досліджуваного індикатора в 2016 році відносно 2002 року відбулося в Грузії (в 5,18 разу, з 33 кг в 2002 році до 171 кг в 2016 році), а найбільшого зниження значення індикатора досягла Франція (на 22,7%, з 211 кг в 2002 році до 163 кг в 2016 році). Позитивна динаміка використання добрив супроводжується в основному позитивною динамікою врожайності зернових (табл. 8): в період 1991-2017 роки врожайність в світовому масштабі в середньому зросла в 1,41 разу – з 2898

кг в 1991 році до 4074 кг зерна з одного гектару засіяної землі в 2017 році; в країнах Євросоюзу значення цього індикатора в той же період зросло в 1,23 разу – з 4408 кг в 1991 році до 5409 кг в 2017 році. Скорочення значення індикатора спостерігається лише в Грузії – на 0,07%, з 2151 кг в 1995 році до 1979 кг в 2016 році.

Для порівняння динаміки використання добрив із динамікою врожайності зернових доцільно розглянути співставні періоди часу. З метою порівняння динаміки значень двох індикаторів, в табл. 7 і 8 (остання колонка) наведено результати розрахунків індексів співвідношення значень аналізованих індикаторів 2016 року відносно 2005 року. Отримані результати дозволяють стверджувати, що скорочення врожайності зернових у Франції (індекс 2016/2005 дорівнює 0,82) може бути причиною зменшення кількості використовуваних добрив (індекс 2016/2005 дорівнює 0,85). Водночас, зменшення використовуваних добрив у Німеччині (індекс 2016/2005 дорівнює 0,94) супроводжується зростанням врожайності зернових на 0,07% (індекс 2016/2005 має значення 1,07).

Дані щодо кількості одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів) на 100 квадратних кілометрів ріллі наведено в табл. 9. Фрагментарність, з якою значення цього індикатора представлені в базі даних Світового банку, не дозволяє здійснити необхідний та якісний аналіз.

Таблиця 9

Кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), на 100 квадратних кілометрів ріллі

Країни	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Болгарія	130,43	95,80	98,44	114,25	131,05	149,95	171,96	н.д.
Білорусь	н.д.	186,04	118,87	96,68	94,97	91,39	89,77	86,76
Німеччина	1297,69	1027,21	838,26	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Франція	790,74	721,78	688,66	640,14	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Грузія	н.д.	215,30	216,89	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Казахстан	н.д.	49,02	17,27	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Польща	820,86	928,49	933,82	1183,74	1209,00	1313,87	1300,62	1307,22
Україна	н.д.	140,99	97,93	108,55	106,10	103,86	103,31	102,69
ЄС	797,00	763,19	772,12	708,10	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Світ	н.д.	189,86	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.

Значення індикаторів, які, на нашу думку, відображують динаміку розвитку агросектору в період 1991-2016 роки, представлено в таблицях 10, 11 і 12. Індекси виробництва продукції тваринництва, рослинництва та харчування (значення яких відображені в таблицях) показують також продуктивність відповідних сфер аграрного сектору економіки. Відповідно до методики Світового банку, значення індексів розраховуються у відсотках до рівня 2004-2006 років – періоду, що розглядається як базовий: індекс виробництва продукції тваринництва показує продуктивність виробництва м'яса та молока з усіх джерел, молочних продуктів таких, як сир, яйця, мед, сирий шовк, шерсть, шкіра та хутро, порівняно з базовим періодом; індекс виробництва продукції рослинництва показує продуктивність сфери рослинництва за усіма джерелами врожаю зернових культур, окрім фуражного зерна, порівняно з базовим періодом; індекс виробництва продуктів харчування розраховується для продуктів, які вважаються їстівними та які містять поживні речовини (за виключенням чаю та кави через брак в їхньому складі поживних речовин) [10, с. 179].

Таблиця 10

Індекс виробництва продукції тваринництва, у відсотках до рівня 2004-2006 років

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	211,76	151,77	153,75	99,14	90,28	88,77	90,27	89,02	86,18	84,39	84,39
Білорусь	н.д.	93,82	82,26	101,39	129,62	134,53	143,10	143,23	143,27	147,04	147,85
Німеччина	107,63	95,40	98,27	100,24	108,19	110,54	109,64	110,40	112,02	112,54	112,54
Франція	99,71	102,66	102,83	100,80	101,58	102,35	102,20	102,48	103,27	104,09	103,08
Грузія	н.д.	89,60	96,99	108,91	76,08	74,43	70,30	74,60	71,93	71,09	69,22
Казахстан	н.д.	118,87	80,80	99,95	118,52	116,77	111,18	114,86	116,82	117,42	119,03
Польща	107,30	89,23	93,42	98,82	104,87	104,82	107,08	108,07	108,70	109,79	109,85
Україна	н.д.	130,94	93,54	99,18	99,02	99,67	100,70	104,91	103,21	99,22	97,46
ЄС	100,68	97,27	99,62	99,51	102,59	102,96	101,96	101,78	101,79	н.д.	н.д.
Світ	69,60	80,79	90,03	100,15	112,56	114,23	115,93	117,85	118,88	н.д.	н.д.

Таблиця 11

Індекс виробництва продукції рослинництва, у відсотках до рівня 2004-2006 років

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	142,72	124,07	85,91	85,54	112,62	110,98	96,83	125,20	125,14	123,43	128,08
Білорусь	н.д.	76,42	75,87	94,44	109,03	100,88	112,27	96,56	114,07	102,45	100,50
Німеччина	83,28	85,05	106,30	99,45	94,79	95,21	98,61	98,89	111,90	101,01	98,52
Франція	89,62	92,50	103,11	99,03	96,44	99,03	95,33	94,48	103,55	101,84	88,12
Грузія	н.д.	152,32	100,95	132,09	60,91	79,59	73,48	100,04	80,78	78,59	77,54
Казахстан	н.д.	52,93	77,54	100,26	92,90	169,57	111,89	142,21	140,89	151,06	167,19
Польща	121,29	114,06	108,46	98,03	98,36	103,81	109,00	108,43	119,81	105,53	118,55
Україна	н.д.	85,47	76,35	100,33	112,61	150,77	135,48	162,12	167,16	159,32	192,24
ЄС	94,41	89,49	99,61	97,72	96,44	100,27	92,76	100,70	102,91	н.д.	н.д.
Світ	68,94	75,97	87,78	99,87	113,55	119,09	119,86	125,46	128,11	н.д.	н.д.

Таблиця 12

Індекс виробництва продуктів харчування, у відсотках до рівня 2004-2006 років

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	148,52	135,18	112,46	87,49	111,78	111,39	104,96	126,69	127,15	125,60	129,85
Білорусь	н.д.	88,95	79,57	97,03	128,29	126,51	138,95	135,89	136,66	133,03	133,94
Німеччина	101,17	91,92	102,12	99,56	104,55	106,22	106,70	107,32	112,98	109,04	107,92
Франція	95,48	98,00	103,27	99,46	100,61	102,59	100,69	100,14	105,07	104,58	96,07
Грузія	н.д.	116,64	98,55	120,31	71,76	78,42	73,57	87,76	74,01	75,55	71,48
Казахстан	н.д.	85,87	78,38	99,71	107,35	141,43	108,33	123,36	125,25	131,29	141,39
Польща	103,17	90,69	92,39	98,59	101,81	104,35	108,62	110,48	117,10	109,99	117,60
Україна	н.д.	104,70	85,18	101,32	107,34	127,55	127,05	156,54	152,73	144,88	169,07
ЄС	97,21	92,60	99,17	98,42	100,76	102,68	98,84	102,75	104,04	н.д.	н.д.
Світ	68,20	77,22	88,49	99,95	114,48	118,13	119,46	123,77	125,60	н.д.	н.д.

У результаті аналізу зазначених індексів, можна констатувати постійне зростання обсягів світового виробництва продуктів харчування: значення індексу для 1991 року відносно базового рівня 2004-2006 років становить 68,20%, а в 2014 році – 125,60%. Зростання обсягів світового виробництва продукції рослинництва відбувається швидшими темпами, порівняно із зростанням обсягів світового виробництва продукції тваринництва: станом на 2014 рік значення індексів становить 128,11% та 118,88%, відповідно. Порушення пропорції у розвитку тваринництва і рослинництва на користь останнього спостерігається і в Україні: значення аналізованих індексів станом на 2016 рік дорівнює 97,46% та 192,24%, відповідно.

Одним з узагальнюючих індикаторів результативності діяльності і розвитку агросектору, а на цій основі – розвитку сільських територій, може бути відповідна динаміка питомої частки чисельності сільського населення в загальній чисельності населення країни (табл. 13).

Таблиця 13

Питома частка сільського населення у загальній чисельності населення країни, відсотків

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Болгарія	33,28	32,22	31,10	29,42	27,70	27,36	27,03	26,69	26,35	26,01	25,67	25,33	24,99	24,65
Білорусь	33,63	32,07	30,03	27,65	25,33	24,81	24,30	23,80	23,31	22,82	22,34	21,87	21,41	20,96
Німеччина	26,73	26,08	25,04	24,02	23,03	22,84	22,83	22,82	22,81	22,80	22,78	22,74	22,69	22,62
Франція	25,77	25,09	24,13	22,87	21,63	21,38	21,12	20,87	20,61	20,35	20,08	19,82	19,56	19,29
Грузія	45,20	46,16	47,36	46,40	44,47	44,08	43,70	43,32	42,93	42,55	42,16	41,77	41,37	40,96
Казахстан	43,83	44,08	43,90	43,54	43,17	43,10	43,03	42,95	42,88	42,81	42,74	42,66	42,57	42,46
Польща	38,69	38,51	38,28	38,55	39,11	39,22	39,35	39,47	39,60	39,72	39,82	39,90	39,94	39,96
Україна	33,20	33,05	32,86	32,21	31,40	31,31	31,22	31,13	31,03	30,94	30,85	30,75	30,65	30,53
ЄС	30,44	29,87	29,17	28,10	27,03	26,83	26,64	26,46	26,28	26,09	25,89	25,69	25,49	25,27
Світ	56,60	55,16	53,31	50,85	48,35	47,90	47,44	46,99	46,54	46,09	45,63	45,18	44,73	44,29

Якщо все більше громадян держави обирають для постійного комфортного проживання сільську місцевість, то збільшення у загальній чисельності населення питомої частки сільського населення (або в умовах урбанізації – збереження попереднього рівня) є своєрідним (непрямим) індикатором ефективного розвитку аграрного сектору, зокрема у результаті успішних аграрних реформ держави. Але в сучасних умовах динаміка чисельності сільського населення перебуває під впливом інших факторів, що сприяють його скороченню. Значення аналізованого показника в світі в 1991 році знаходилось на рівні 56,60%, а в 2019 році – становить 44,29%. Якщо в Україні питома частка сільського населення в період 1991-2019 роки скоротилась з 33,20% до 30,54%, то в Польщі за той же період вона виросла – з 38,69% до 39,96%.

До узагальнюючих індикаторів стану та тенденцій розвитку аграрного сектору економіки можна віднести й індикатори питомої частки експорту/імпорту сільськогосподарської сировини від загального обсягу товарного експорту або імпорту, відповідно (табл. 14 та 15). Загальносвітовою тенденцією є скорочення значень цих індикаторів. Така ж динаміка значень індикаторів спостерігається в переважній більшості країн, обраних для порівняння.

Частка експорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі світового товарного експорту (табл. 14) в 2019 році становить 1,40%, а в країнах Євросоюзу – 1,41, в той час як в 1991 році їх значення сягали рівня 2,81% та 2,29%, відповідно. Питома вага експорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі українського товарного експорту в період 2000-2018 роки збільшилась з 1,69% до 2,02%.

Частка імпорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі світового товарного імпорту (табл. 15) в 2019 році становить 1,37%, в країнах Євросоюзу – також 1,37%, в той час як в 1991 році їх значення сягали рівня 2,93% та 2,84%, відповідно. Питома вага імпорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі українського товарного імпорту в період 2000-2018 роки скоротилась з 1,50% до 1,06%.

Таблиця 14

Експорт сільськогосподарської сировини,
відсотків від загального обсягу товарного експорту

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Болгарія	н.д.	н.д.	2,74	1,78	1,38	1,32	1,34	1,29	1,45	1,36	1,21	1,21	1,30	1,18
Білорусь	н.д.	н.д.	3,62	2,51	2,06	1,52	1,26	1,71	1,76	2,01	2,40	2,42	2,83	3,27
Німеччина	1,13	1,09	0,90	0,84	0,87	0,91	0,86	0,86	0,85	0,80	0,79	0,73	0,75	0,74
Франція	1,63	1,46	1,10	0,94	0,96	1,03	0,97	0,97	0,98	0,95	0,95	0,97	0,92	0,89
Грузія	н.д.	н.д.	3,00	2,13	1,04	0,85	0,88	0,94	0,96	1,02	1,27	1,17	0,91	0,98
Казахстан	н.д.	2,81	0,99	0,75	0,19	0,11	0,13	0,25	0,15	0,18	0,30	0,31	0,26	0,28
Польща	н.д.	2,78	1,79	1,19	1,17	1,24	1,26	1,36	1,36	1,29	1,27	1,22	1,32	1,03
Україна	н.д.	н.д.	1,69	1,47	1,15	1,07	0,99	1,27	1,77	2,15	2,11	1,74	2,02	н.д.
ЄС	2,29	2,35	1,77	1,49	1,53	1,60	1,54	1,57	1,55	1,53	1,53	1,46	1,45	1,41
Світ	2,81	2,69	1,85	1,59	1,57	1,71	1,62	1,55	1,49	1,51	1,53	1,51	1,46	1,40

Таблиця 15

Імпорт сільськогосподарської сировини,
відсотків від загального обсягу товарного імпорту

Країни	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Болгарія	н.д.	н.д.	1,35	1,35	1,07	1,12	1,03	1,07	1,11	1,10	1,27	1,26	1,27	1,27
Білорусь	н.д.	н.д.	2,30	1,68	1,49	1,55	1,47	1,29	1,07	0,98	1,38	1,80	1,96	2,13
Німеччина	2,66	2,65	1,74	1,50	1,66	1,68	1,56	1,54	1,47	1,43	1,43	1,36	1,30	1,21
Франція	2,37	2,54	1,91	1,47	1,39	1,33	1,20	1,20	1,17	1,18	1,16	1,13	1,16	1,09
Грузія	н.д.	н.д.	0,67	0,37	0,71	0,82	0,82	0,66	0,74	0,90	0,77	0,79	0,85	0,79
Казахстан	н.д.	2,09	0,17	0,87	0,61	0,66	0,62	0,55	0,50	0,54	0,62	0,63	0,64	0,51
Польща	н.д.	3,24	1,99	1,85	1,75	1,95	1,87	1,81	1,75	1,66	1,62	1,54	1,60	1,39
Україна	н.д.	н.д.	1,50	1,32	1,08	0,99	0,96	0,99	1,09	1,14	1,24	1,18	1,06	н.д.
ЄС	2,84	3,03	2,11	1,64	1,60	1,69	1,57	1,59	1,55	1,54	1,53	1,45	1,45	1,37
Світ	2,93	3,19	2,27	1,78	1,63	1,72	1,58	1,56	1,52	1,55	1,52	1,52	1,48	1,37

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**.

1. Вивчення проблем розвитку аграрного сектору національної економіки потребує постійного моніторингу та оновлення статистичної бази, а також розширення переліку аналізованих індикаторів стану та динаміки зазначеного сектору економіки, зокрема у контексті світових трендів. З цією метою проаналізовано окремі індикатори статистичної бази Світового банку, насамперед з числа тих, що містяться в розділі «Сільське господарство і розвиток сільських територій».

2. У результаті аналізу вибраних індикаторів виявлено загальні тенденції розвитку аграрного сектору сучасної світової економіки в період 1991-2019 років: зменшення частки валової доданої вартості сектору в обсязі світового валового продукту та частки зайнятих у секторі робітників від загального числа зайнятих в економіці; повільне скорочення частки земель сільськогосподарського призначення, а також лісовкритих земель у загальній їх площі; частка ріллі у відсотках до загальної площі земель залишається незмінною але кількість гектарів ріллі у розрахунку на одну особу населення поступово зменшується; збільшення витрачених добрив та нестабільне зростання врожайності зернових; обсяги світового виробництва продукції тваринництва, рослинництва, а також продуктів харчування постійно зростають; зниження частки сільськогосподарської сировини в обсязі товарного експорту й імпорту; скорочення частки сільського населення у загальній чисельності населення світу.

3. Динаміка індикаторів стану та розвитку аграрного сектору в Україні в основному лежить в руслі світових трендів. специфікою українського аграрного сектору, в порівнянні з іншими країнами, в період 2016-2019 роки є: значною є частка валової доданої вартості сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни (9,01%); на сектор припадає доволі значна частка робітників, зайнятих в економіці (14,48%); частка сільгоспугідь та частка ріллі від загальної площі земель – майже найбільші в Європі та світі (71,67% і 56,58%, відповідно); обсяги виробництва продукції рослинництва та продуктів харчування зростають значними темпами (за 10 років обсяги зросли на 67,16% та 52,73%, відповідно).

В перспективі, в подальших дослідженнях, буде продовжено вивчення проблем розвитку аграрного сектору національної економіки на основі розширення переліку аналізованих індикаторів стану та динаміки цього сектору економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проданова Л.В., Борецька Ю.В. Інвестиції в АПК України: сучасний стан і перспективи. Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез наукових робіт учасників всеукраїнської наукової конференції (м. Черкаси, 12 квітня 2018 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. 2018. С. 63-65.
2. Сільське господарство України. 2019 р. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ. 2020. 230 с.
3. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2015-2019). Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 37-48.
5. Нелеп В.М. Тенденції розвитку сільського господарства в Україні та світі. Економіка АПК. 2015. № 7. С. 100-105.
6. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.; за ред. М.В. Присяжнюка та ін. К.: ННЦ ІАЕ. 2011. 1008 с.
7. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдован; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. К. 2009. 432 с.
8. The World Bank (2020). World Development Indicators. Agriculture & Rural Development. URL : www.worldbank.org.
9. Абрамюк І. Сільське господарство України та деяких інших країн. URL : <http://old.csi.org.ua/?p=2271>.
10. Лесів М.М. Оцінка впливу заходів програми розвитку сільських територій ЄС 2007-2013 рр. на ефективність ведення сільського господарства Польщі. Регіональна економіка. 2015. №1. С. 176-183.

REFERENCES

1. Prodanova L.V., Boreczka Yu.V. (2018). Investments in the agro-industrial complex of Ukraine: current state and prospects. Modern theory and practice of management and business administration: Collection of abstracts of scientific works of participants of the all-Ukrainian scientific conference (Cherkasy, April 12, 2018). Cherkasy, Cherkasy State Technological University. Pp. 63-65.

2. Agriculture of Ukraine (2019). Statistical yearbook. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv. 2020. 230 p.
3. Direct investments (share capital) in the economy of Ukraine / from Ukraine by countries of the world; EU countries; types of economic activity; by regions (2015-2019). State Statistics Service of Ukraine. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Mesel-Veselyak V.Ya., Fedorov M.M. (2016). Strategic directions of development of the agrarian sector of the economy of Ukraine. Economics of agro-industrial complex. 6. Pp. 37-48.
5. Nelep V.M. (2015). Trends in agricultural development in Ukraine and the world. Economics of agro-industrial complex. 2015. 7. Pp. 100-105.
6. Prisyazhnyuk M.V., Zubecz M.V., Sabluk P.T. (2011). Agrarian sector of the economy of Ukraine (state and prospects of development). K.: NSC IAE. 1008 p.
7. Pasxaver B.J., Shubravskaya O.V., Moldovan L.V. (2009). Challenges and ways of agri-food development. NAS of Ukraine; Institute of Economics and Forecasting. K., 2009. 432 p.
8. The World Bank (2020). World Development Indicators. Agriculture & Rural Development. URL : www.worldbank.org.
9. Abramyuk I. (2012). Agriculture of Ukraine and some other countries. URL : <http://old.csi.org.ua/?p=2271>.
10. Lesiv M.M. (2015). Assessment of the impact of the measures of the EU rural development program 2007-2013 on the efficiency of agriculture in Poland. Regional economy. 2015. 1. Pp. 176-183.

Хорошун Ю.В., аспірантка (PhD), Черкаський державний технологічний університет
boretsk@ukr.net

СОСТОЯНИЕ И ТRENДЫ АГРАРНОГО СЕКТОРА: НАЦИОНАЛЬНОЕ И МИРОВОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Определены состояние и тренды развития аграрного сектора украинской экономики в контексте мировых тенденций. Исследование опирается на результаты анализа отдельных индикаторов раздела «Сельское хозяйство и развитие сельских территорий» базы данных Всемирного банка за период 1991-2019 годы. Проанализированы уровень и динамика значений индикаторов: удельный вес валовой добавленной стоимости аграрного сектора в объеме валового внутреннего продукта страны; удельный вес занятых в аграрном секторе от общего числа занятых в экономике; объем земель сельскохозяйственного назначения в процентах к общей площади земель государства; объем покрытых лесом земель в процентах к общей площади земель; доля распаханых земель (пашни) в процентах к общей площади земель; количество гектаров распаханых земель (пашни) в расчете на душу населения страны; количество единиц сельскохозяйственной техники (тракторов), приходящаяся на 100 квадратных километров пашни; количество потраченных килограммов удобрений на гектар пашни; урожайность зерновых (килограммов с одного гектара) индексы производства продукции животноводства, растениеводства и продукции питания; удельный вес сельского населения в общей численности населения страны; удельный вес объема сельскохозяйственного сырья в общем объеме экспорта товаров и в общем объеме товарного импорта. Отобранные для анализа индикаторы разделены на несколько групп: предназначенные для определения места, роли и масштабов аграрного сектора в экономике страны; используемые для характеристики имеющихся земельных ресурсов аграрного сектора; предназначенные для отображения уровня развития применяемых технологий; используемые для отображения результативности деятельности и динамики развития агросектора. Для сравнительного анализа индикаторов состояния и развития аграрного сектора экономики Украины использованы среднемировые значения соответствующих индикаторов, индикаторов отдельных стран Европейского Союза (Германия, Франция, Польша, Болгария), а также некоторых стран - бывших республик СССР (Беларусь, Грузия и Казахстан). Динамика индикаторов аграрного сектора Украины в основном лежит в русле мировых трендов. Спецификой украинского аграрного сектора в период 2016-2019 годов, по сравнению с другими странами, является: значительная часть валовой добавленной

стоимости сектора в объеме валового внутреннего продукта страны (9,01%); довольно значительная часть занятых от числа занятых в экономике (14,48%); показатели доли сельхозугодий и доли пашни от общей площади земель - практически самые высокие в Европе и мире (71,67% и 56,58% соответственно).

Ключевые слова: аграрный сектор, национальная экономика, тренды развития, индикаторы Всемирного банка, сельское хозяйство

Yu. Khoroshun, Postgraduate Student (PhD), Cherkasy State Technological University

boretsk@ukr.net

STATE AND TRENDS OF THE AGRICULTURAL SECTOR: NATIONAL AND GLOBAL DIMENSION

The state and trends of development of the agricultural sector of the Ukrainian economy in the context of world trends are determined. The study is based on the results of the analysis of individual indicators in the section "Agriculture and Rural Development" of the World Bank database for the period 1991-2019. The level and dynamics of the values of the following indicators are analyzed: the share of gross value added of the agricultural sector in the volume of gross domestic product of the country; specific share of employment in the agricultural sector of the total number of employees in the economy; the volume of agricultural land as a percentage of the total land area of the state; the volume of forested land as a percentage of the total land area; the share of plowed land (arable land) as a percentage of the total land area; the number of hectares of plowed land (arable land) per capita; the number of units of agricultural machinery (tractors) per 100 square kilometers of arable land; the number of kilograms of fertilizer consumed per hectare of arable land; grain yield (kilograms per hectare); indices of livestock, crop and food production; the share of the rural population in the total population; specific share of agricultural raw materials in total exports of goods and in total imports of goods. The indicators selected for analysis are divided into several groups: indicators for determining the place, role and scale of the agricultural sector in the country's economy; indicators for characterization of available land resources of the agricultural sector; indicators to reflect the level of development of applied technologies; indicators to reflect the performance and dynamics of the agricultural sector. For comparative analysis of indicators of the state and development of the agricultural sector of Ukraine's economy, the world average values of relevant indicators, indicators of individual European Union countries (Germany, France, Poland, Bulgaria) and some countries - former Soviet republics (Belarus, Georgia and Kazakhstan) were used. The dynamics of indicators of the agricultural sector in Ukraine is mainly in line with global trends. The specifics of the Ukrainian agricultural sector, compared to other countries in the period 2016-2019, are: a significant share of gross value added of the sector in the gross domestic product of the country (9.01%); quite a significant share of employees among those employed in the economy (14.48%); the share of agricultural land and the share of arable land in the total land area are almost the largest in Europe and the world (71.67% and 56.58%, respectively).

Keywords: agricultural sector, national economy, development trends, World Bank indicators, agriculture